

The background of the cover is a stylized map of the Iberian Peninsula, including Spain and Portugal. The map is rendered in three colors: a vibrant red, a bright yellow, and a dark green. The red areas represent the northern and western coasts, the yellow areas represent the central and southern interior, and the green areas represent the eastern and southern coasts. The map has a rough, torn-paper-like edge.

Anderle Ádám

SPANYOL **MOZAIK**

Tanulmányok
a hispanista kutatások
történetéből

Kronosz Kiadó

Anderle Ádám

Spanyol mozaik

ANDERLE ÁDÁM

Spanyol mozaik

Tanulmányok
a hispanista kutatások történetéből

Kronosz Kiadó

2016

Jelen elektronikus kiadvány a Kronosz Kiadó gondozásában
2016-ban megjelent nyomtatott kötet változatlan kiadása

pdf ISBN 978-615-6048-02-8

Olvasószerkesztő
RADICS MELINDA

© Anderle Ádám
© Kronosz Kiadó

TARTALOM

Előszó	7
I. MAGYARORSZÁG – LATIN-AMERIKA	11
A magyar kormányok és Latin-Amerika 1945–1989	13
A magyar Latin-Amerika-kutatások fél évszázada	23
Wittman Tibor és a hispanista történeti kutatások Szegeden	41
II. FÜGGETLENSÉG ÉS IDENTITÁS	71
Latin-Amerika: a függetlenség mérlege	73
Torzkép és előítélet: Marx Bolívar-életrajza	86
Marx és a cádizi alkotmány	101
Utópia és történeti alternatíva: Simón Bolívar	109
Antillanismo: utópia vagy identitás?	116
III. A KUBAI FORRADALOM ELŐTÖRTÉNETÉHEZ	125
A Kubai Aprista Párt (1933–1937)	127
Antonio Guiteras és az <i>Ifjú Kuba</i>	141
IV. A RAJK-PER SPANYOLORSZÁGI ELŐZMÉNYEI	153
Gerő Ernő árnyéka. A Rajk-per spanyolországi előzményei	155
V. A SPANYOL POLGÁRHÁBORÚ HISTORIOGRÁFIÁJA	205
Miért szenvedett vereséget a köztársaság?	207
Vörösterror Spanyolországban	215
A spanyol holocaust	222

Polgárháború a spanyol hátszágban	228
Franco nevében	237
A másik Franco	245
VI. TÖRTÉNELMI VÁZLATOK	253
Szefárd közösségek a Mediterráneumban	255
Az Inka Birodalom spanyol értelmezései a gyarmati korszakban	266
Nicaragua a Somozák idején (1936–1979)	274
A KÖTETBEN KÖZÖLT ÍRÁSOK KORÁBBI MEGJELENÉSEI	285

ELŐSZÓ

A könyv, melyet az olvasó a kezében tart, az elmúlt néhány évben, döntően a 2010 után megjelent írásokat adja közre. Az ilyen együttes újraközlés érdekes tanulságokkal járhat, mert a kutató-történész munkájának normális esetben nem látható dimenzióit tárja fel. A sokfelé, itthon és külföldön megjelent írások *önmagukban* csak a konkrét témáról adnak információkat. Így *együtt* olvasva e tanulmányokat jól körvonalazódnak a kutató érdeklődésének, tudományos kapcsolatainak a dimenziói.

A spanyolul megjelent első közlések a nemzetközi kapcsolatok irányaira, jellegére mutatnak: Madrid, Prága, Lima, Managua, Morelia (Mexikó) kiadványaiban jelentek meg. Az írások előadás-ként külföldi konferenciákon és egyetemeken hangzottak el, ami a nemzetközi társaságokkal való kapcsolatokra (elsősorban az AHILA-kapcsolatokra) is utalnak. Magyar nyelvű változataik pedig elárulnak valamit a szerző szakmai-személyes kapcsolatairól is, amennyiben e tanulmányok az elmúlt néhány évben aktív, „hivatalos” pályájukat befejező történész pályatársakat kollégái, tanítványai által szerkesztett köszöntő kötetekben jelentek meg.

Tudománytörténeti vonatkozásokra világítanak rá az „évfordulós” írások. A két kiemelkedő magyar latinamerikanista, Wittman Tibor halálának negyvenedik, Boglár Lajos halálának tizedik évfordulója alkalmából szervezett konferenciákra készült írások jó alkalmat kínáltak arra is, hogy historiográfiai mérleg készüljön a magyar Latin-Amerika-kutatások fél évszázadáról.

Hasonlóképpen, a Latin-Amerika függetlenné válásának 200. évfordulója alkalmából szervezett szegedi konferencia is historio-

gráfiai áttekintést igényelt – illetve lehetővé tette a szubkontinens fejlődéséről szóló interpretációk kritikai mérlegét.

A kötet tematikus fejezetekre van tagolva, ezek jól jelzik a szerző eszmetörténeti érdeklődését. A kubai forradalomról szóló fejezet a forradalom ismeretlen, vagy kevéssé vizsgált előzményeiről adnak új információkat, jelezve azt is, hogy az 1970-es évek intenzív kubai kutatásai után a későbbi évtizedekben vajmi kevés új eredmény láttott napvilágot.

Önálló fejezetként mutatja be a könyv a Rajk-per spanyolországi előzményeit. E kutatások egy szélesebb keretben, a *magyar–spanyol kapcsolatok története* kutatási projekt részeként jelentek meg, melyre lehetőséget a korábban titkosított állambiztonsági levéltár megnyitása adott. Több magyar és spanyol nyelvű résztanulmány után a cikk egy spanyol folyóiratban jelent meg először *Gerő Ernő árnyéka* címmel. A *Századokban* (2015/6) közölt változat a szikárabb, *A Rajk-per spanyolországi előzményei* címmel jelent meg. E kutatással párhuzamosan természetesen át kellett tekinteni a spanyol polgárháború legfrissebb szakirodalmát is, hogy láthatóvá váljanak a Rajk-ügy valódi spanyolországi és nemzetközi dimenziói. S mivel ez az új szakirodalom jobbára ismeretlen volt a magyar olvasók számára, a debreceni *Klió* című folyóiratban közölt könyvismertetésekéből tájékozódhatott erről a magyar szakmai közvélemény. Ezek önálló fejezetben való összegyűjtése és közlése a Gerő–Rajk-tanulmány jobb megértését szolgálja.

Az utolsó fejezet írásai is pályatársakat köszöntő kötetekben jelentek meg. Korábbi kutatások során keletkezett „melléktermékek” ezek, ám a szerző számára kedves, fontos problémák historiográfiai összefoglalását jelentik.

Ha e kötetet összevetjük a szerző korábban megjelent hasonló tanulmányköteteivel,¹ talán a legfontosabb különbség az, hogy a 2000–2010 között összeállított három tanulmánykötet jelenkortörténeti, sok esetben politikatudományi jellegű írásokat gyűjtött össze,

¹ ANDERLE Ádám: *Latin-amerikai utakon*. Hispánia, Szeged, 2002.; Uő: *Történelmi minták és utak. Esszék Spanyolországról és Latin-Amerikáról*. SZTE BTK, Szeged, 2009.; Uő: *La mirada húngara. Estudios históricos sobre España y América Latina*. SZTE Szeged, 2010.

tükörözve a szerző akkori érdeklődését. A kötetek írásai a közép-kelet-európai *átmenet* kérdéseit vetették össze a latin-amerikai folyamatokkal, a legfrissebb történéseken vizsgálva a Wittman Tibor és Kollár Zoltán professzorok által felvetett problémát a két régió félperiférikus helyzetéből fakadó (lehetséges) hasonlóságokról. A „Latin-Amerika múltja – Közép-Európa (Magyarország) jövője” típusú aggodalmakra kerestük a választ.

A jelenlegi kötet visszatért a „klasszikus” történeti problémákra és historiográfiai megközelítésben szolgál adalékokkal a magyar hispanista kutatások eredményeiről.

I.

MAGYARORSZÁG –
LATIN-AMERIKA

A MAGYAR KORMÁNYOK ÉS LATIN-AMERIKA KAPCSOLATA 1945–1989 KÖZÖTT

Előzmények

Magyarország 1918-tól független államként a két világháború közötti időszakban csaknem minden latin-amerikai állammal létesített diplomáciai kapcsolatot, bár csak Rio de Janeiróban és Buenos Airesben működött magyar követség. Más országokban konzulátusok és tiszteletbeli konzulok képviselték Magyarországot. Ezek fontosságát a latin-amerikai országokban élő, viszonylag nagyszámú magyar kivándorló tette hangsúlyossá. A korabeli – talán túlzott – becslések szerint Brazíliában 200 000, Argentínában 50 000, Uruguayban és Venezuelában 5 és 10 000 közötti létszámban éltek magyarok, de Mexikóban és Kubában is több ezres lehetett a számuk, ezen túlmenően minden latin-amerikai országból vannak adataink több százas létszámról. A magyarok ezen országokba eltérő időszakban érkeztek, a többségük elsősorban a Trianon után elcsatolt magyar területekről: Erdélyből, a Vajdaságból és a Felvidékről.

A magyar kolóniák nagyon megosztott, konfliktusos közösségek voltak, amelyek politikai és vallási kötődése is nagyon eltérő volt. Vannak/voltak magyar zsidó közösségek, léteztek erős és nagyszámú baloldali érzelmű magyar szervezetek, elsősorban Brazíliában, Argentínában, Uruguayban és Kubában, amelyek tagjai a Tanácsköztársaság bukása után hagyták el Magyarországot. A kint élő magyarok döntő többsége földműveléssel foglalkozott, akik főképpen az elcsatolt magyar területekről érkeztek. Ők a két világháború közötti korszak magyar kormányainak revíziós politikáját

fogadták el, s az elveszett területek visszaszerzésében reménykedtek. Ezt a felfogást erősítette a menekülő Horthy-adminisztrációnak, valamint a nyilaskereszteseknek a második világháború után odaérkezett több száz fős menekülthulláma, amelyet Latin-Amerika országai fogadtak be.

A demokratikus három év (1945–1948)

Magyarország mint a náci Németország szövetségese a második világháború alatt elvesztette diplomáciai kapcsolatait Latin-Amerikával. A háború utáni három évben mint vesztes állam nem rendelkezett semmilyen függetlenséggel nemzetközi kapcsolatait illetően. Diplomáciai, illetve más nemzetközi lépéseit a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (Allied Control Commission for Hungary) ellenőrizte, mely bizottság vezetője a Szovjetunió képviselője, Vorosilov marsall volt.

A demokratikus periódus első kormányai ugyan számos javaslattal és kérvénnyel próbálták az ország nemzetközi kapcsolatait helyreállítani, s hangsúlyosan nyitni Latin-Amerika országai felé, de a bizottság próbálkozásait elutasította, mert a magyar kormányok „Nyugat” felé történő politikai orientációjának szándékát gyanította bennük.

Nem voltak sikeresek az 1946-ban létrehozott Magyar–Latin-amerikai Társaság ilyen kezdeményezései sem, bár annak vezetésében több miniszter, országgyűlési képviselő, üzletember és neves értelmiségi is részt vett.

A kereskedelmi kapcsolatok létesítésében a magyar kormányok valamivel kedvezőbb helyzetben voltak, itt több autonómiával rendelkeztek, így néhány esetben sikerült eredményeket elérni. Ezt jelezte a bankok közötti szerződések megkötése (Argentína: 1948, Uruguay: 1950, Paraguay: 1953, Brazília: 1954), s több fővárosban magyar kereskedelmi iroda megnyitására is sor került (Buenos Aires: 1948, Montevideo és Mexikóváros: 1953, Rio de Janeiro: 1954). E lépések eredményeként a kereskedelmi csere is, bár nem dinamikus, de érzékelhetően javult, de ezt a reményteljes kezdetet a hidegháború és a közép-kelet-európai országokban a Szovjetunió által

támogatott és hatalomra segített kommunista diktatúrák megszakították. Hasonlóképpen, az amerikai érdekszférában is a második világháború után az USA által támogatott dél-amerikai jobboldali diktatúrák megszilárdulását konstatálhatjuk, ami szintén hozzájárult a kapcsolatok elhidegüléséhez.

A kommunista kormányok (1949–1956)

A hidegháború korszakában a két szuperhatalom – az Egyesült Államok és a Szovjetunió – között hallgatólagos konszenzus alakult ki a befolyási övezetek felosztásáról. A Szovjetunió tudomásul vette, hogy Latin-Amerika az Egyesült Államok érdekszférájának a része, az USA hasonlóképpen elfogadta, hogy Közép-Kelet-Európa a Szovjetunió uralmi szférájába került. E politikailag függő régiók államai elvesztették függetlenségük jelentős részét – a külpolitikában is. Mindkét blokk létrehozta a maga intézményeit. Az Egyesült Államok kezdeményezésére létrejött az Amerikai Államok Szervezete (Bogota, 1948), a szovjet blokkban megszületett a KGST (1949), valamint a Varsói Szerződés Szervezete (1955).

Ebben az időszakban Magyarország külpolitikáját Moszkvából irányították. Mindazonáltal a magyar politika sajátos kettősséget mutatott. Miközben a politikai propagandában hevesen elítélte az Egyesült Államok imperializmusát és szolidaritást vállalt a latin-amerikai népek antiimperialista küzdelmeivel, valamint szoros kapcsolatot tartott e régió kommunista pártjaival, nagy pragmatizmussal, ideológiai előítéletek nélkül keresett új piacokat termékei számára Latin-Amerikában.

A Latin-Amerika és Magyarország közötti kereskedelmi kapcsolatok e periódusban szerények, de stabilak voltak. 1950–1955 között az export 4-5%-ot, az import 2-3%-ot képviselt a magyar külkereskedelmi forgalomban. Ezekben a nem politikai, hanem kereskedelmi ügyekben a Szovjetunió némiképpen nagyobb játékteret hagyott a magyar kormányoknak.

A kommunista kormány betiltotta a demokratikus pártokat és üldözte azok vezetőit és aktivistáit. A demokratikus rendszer fel-

számlolása ezért több ezer személyt – politikusokat, értelmiségieket – kényszerített emigrációba, akik közül több százan érkeztek Latin-Amerikába.

A latin-amerikai magyarság közösségei elutasítottak minden együttműködést és kapcsolatot a kommunista rendszerrel, nem ismerték el annak legitimitását. A hazai kommunista rendszer is ellenségként tekintett e magyar kolóniákra, s ez alól a latin-amerikai baloldali magyar szervezetek és személyek sem voltak kivételek. A kommunista kormányok ugyanis gyanakodva kezelték még az emigráns magyar kommunistákat is, akik közül sokan tértek haza vagy szándékoztak hazatérni a háború után. Sok illúzióval indultak el, de fogadtatásuk ellenséges volt. Gyanús személyekként kezelték őket, az „imperializmus ügynökeit” látták bennük, mint Gerő Ernő, a kormány miniszterelnök-helyettese is, aki a szovjet követnek, G. M. Puskinnek kifejtette: „a visszatérteknek legalább a fele valószínűleg kém”.

Ilyen körülmények között a világháború alatt megszakadt diplomáciai kapcsolatok helyreállítása nem volt lehetséges. Ebben az időszakban két kivétel volt csak: Perón 1948. július 18-án állította helyre a diplomáciai kapcsolatokat Magyarországgal, Bolívia pedig közvetlenül a győztes forradalma után, 1952. október 17-én, Victor Paz Estenssorro kormánya idején.

Sztálin halála (1953) és az SZKP XX. kongresszusának határozatai (1956. február) reményt adtak arra, hogy Közép-Kelet-Európa országai a nemzetközi kapcsolatokban a korábbinál nagyobb szabadsággal tevékenykedhetnek. Magyarország felvétele az ENSZ-be (1955) is ezt a reményt táplálta.

Ezt a nyitottabb szellemű nemzetközi politikai atmoszférát tükrözte a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) napilapjában, a *Szabad Nép* 1956. január 18-i számában *Magyarország és kapcsolatai a latin-amerikai országokkal* címmel megjelent terjedelmes elemzés, amely konkrét lépéseket is megfogalmazott a diplomáciai kapcsolatok létrehozása érdekében. Ugyanekkor (1956. januárjában) az MDP Politikai Irodája határozatot hozott a diplomáciai kapcsolatok felvételéről Brazíliával, Uruguayjal és Mexikóval.

Az 1956-os magyar forradalom és következményei

Ezek az első pozitív lépések azonban megszakadtak, miután az 1956-os demokratikus forradalmat a szovjetek katonai beavatkozása eltiporta. Ez volt az oka, hogy az új, Kádár János vezette magyar kormány, amely a Szovjetunió bábjaként jött létre, 1962–1963-ig teljes nemzetközi elszigeteltségben és elutasításban részesült. A latin-amerikai közvélemény, a magyar emigrációs kolóniák és a latin-amerikai kormányok – köztük az olyan diktátorok is, mint Rafael Trujillo Molina, a Dominikai Köztársaság tömeggyilkos elnöke – tiltakoztak a szovjet katonai beavatkozás és a politikai gyilkosságok ellen (Nagy Imre kivégzése például nagy visszhangot keltett Latin-Amerika-szerte). A tiltakozók jelentős része azonban – a magyar kolóniák többsége is – nem a demokrácia védelmében, hanem antikommunista álláspontról ítélte el a szovjet beavatkozást.

Az ENSZ közgyűlése hasonlóképpen tiltakozott, s különbizottságot („ötös bizottság”) hozott létre „a magyar kérdés” vizsgálatára. E bizottság 1963-ig működött, kevés eredménnyel.

A latin-amerikai kormányok a magyar forradalmárokkal való szolidaritásuk jeleként – Mexikót és Perut leszámítva – a magyar forradalom leverése után kifejezték azon készségüket, hogy magyar menekülteket fogadnának be. A kormányok, különösen a diktátorok (Somoza, Batista, Pérez Jimenez stb.) között valamiféle vetélkedés indult a számokkal, így kívánva bizonyítani antikommunista elkötelezettségüket. A legnagyobb kvótát éppen Trujillo diktátor jelentette be, aki 20 000 magyar befogadását ajánlotta fel. A Dominikai Köztársaságot azonban végül csupán 700 magyar menekült választotta, s közülük is csaknem 400 hamarosan visszatért Európába. Nyilvánvaló volt: a latin-amerikai diktatúrák kevés vonzerővel bírtak, így összességében kevesebb, mint négyezer magyar választotta akkor Latin-Amerikát.

A kubai forradalom és következményei

A kubai forradalom győzelme 1959 elején, valamint az ezzel összefüggő, kontinentálisan kibontakozó demokratikus mozgalmak és a diktatúrák többségének bukása, majd a demokratikus kormányok létrejötte kedvezőbbé tette a feltételeket a magyar külpolitika nyitásra törekvő szándéka számára. Az 1960-as évek elején Latin-Amerika felértékelődött a szocialista országok politikájában. Latin-Amerika demokratikus mozgalmait és forradalmi akcióit a szocialista országok az imperializmus ellen, a függetlenségükért küzdő gyarmati felszabadító mozgalmak egyik fejezeteként szemléltek, s Latin-Amerika országaival mint szövetségeseikkel számoltak a globális antiimperialista küzdelemben.

Erre utal a Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottságának egyik 1960-as határozata, amely Latin-Amerika fontosságát hangsúlyozta, s nagyobb dinamizmust szorgalmazott ezen országokkal a diplomáciai kapcsolatok megteremtését illetően. Kuba volt az első ország ebben a sorban: Ernesto Che Guevara 1960. december 18-án Budapesten írta alá a diplomáciai kapcsolatok létesítéséről szóló megállapodást. Egy évvel később, 1961-ben Brazília elnöke, Janio Quadros rendezte országa diplomáciai kapcsolatait Magyarországgal. São Paulóban ismét megnyílt a magyar főkonzulátus. Ezzel egy időben a két ország között gazdasági és kereskedelmi szerződések megkötésére is sor került.

Magyarország számára a kubai kapcsolatok különleges jelentőségre tettek szert. Fiatal magyar ösztöndíjasok százai tanulták a spanyol nyelvet Havannában, ismerték meg a kubai és a latin-amerikai kultúrát az 1960–1980-as évtizedekben. Tulajdonképpen itt, Kubában született meg a magyar műfordítóknak azon népes csoportja, amely aztán, s azóta is közvetíti a latin-amerikai irodalmat a magyar olvasóknak. És ugyanígy a latin-amerikai történelem, irodalom, antropológia, politikatudomány magyar kutatói is itt alapozhatták meg kutatásaikat. Egyszóval, a magyar latinamerikanisztika bölcsője Kuba volt.

Ezekben az évtizedekben születtek meg az egyetemeken a Latin-Amerikával foglalkozó első stúdiumok és tanszékek, s a könyvki-

adók is nagy kedvvel fogadták és adták közre a latin-amerikai irodalom legjobb alkotásait, legnagyobb alkotóit.

A szocialista kormányok periódusa (1963–1989)

1962–1963-tól jelentős változások kezdődtek a hivatalos magyar politikában. A kormány politikai amnesztiát hirdetett, a párt- és kormányapparátusból a régi rákosista-sztálinista káderek jelentős részét eltávolították, az agrárpolitikában a parasztság számára kedvező reformokra és a lakosság közérzetét javító számos intézkedésre is sor került.

Az MSZMP VIII. Kongresszusának (1962) új jelszava szimbolizálta e változást.

Az előző, Rákosi Mátyás által képviselt politikai filozófia szerint „aki nincs velünk, az ellenünk van”. Ez erősen kirekesztő politikai magatartást jelentett a gyakorlatban. Kádár János ezt a következőképpen alakította át: „Aki nincs ellenünk, az velünk van” – ami már a hivatalos politikai magatartás toleránsabb jellegére utalt. A „proletárdiktatúra” fogalma helyett pedig a VIII. pártkongresszus már *össznépi államról* beszélt.

A gazdaságpolitikában ebben az évtizedben jelentek meg a piacgazdaság elemei is. Mindezek nyomán Magyarország megítélése, imázsa fokozatosan pozitívabbá vált külföldön.

Mintha valamiféle sajátos magyar modell született volna, amely több toleranciával és hajlékonysággal jelent meg a nemzetközi politikában, miközben nem kérdőjelezte meg a szovjet hegemoniát, a Szovjetunió vezető szerepét, és fenntartotta a „szolidaritást a testvéri országokkal”.

Az ENSZ közgyűlése lezárta a „magyar kérdést”. A békés egymás mellett élés és az enyhülés új feltételei között a dél-amerikai szubkontinens nagyobb figyelmet kapott a magyar kormányzati akciókban. Az ezzel kapcsolatos adatok sokatmondóak: 1960–1975 között több mint 300 magas szintű határozat és állásfoglalás volt kapcsolatos Latin-Amerikával: az MSZMP Politikai Bizottsága 95, a kormány 164, az Elnöki Tanács 74 határozatban foglalkozott a térséggel.

A magyar kormányok elsősorban a gazdasági kapcsolatokat szorgalmazták Argentínával, Brazíliával, Bolíviával, Chilével, Mexikóval, Uruguayjal és Venezuelával. Az ezekbe az országokba tett hivatalos magas szintű magyar látogatások ugyancsak erre utaltak. Az 1970–1980-as években három miniszterelnök-helyettes, több gazdasági és pénzügyminiszter látogatását regisztrálhatjuk, akik a magyar termékek számára kerestek piacokat. Latin-amerikai oldalról a látogatások azonban ritkák és inkább csak politikai-szimbolikus jellegűek. Ernesto Che Guevara, Fidel Castro, Maurice Bishop (Grenada), Daniel Ortega (Nicaragua) és Carlos Andrés Pérez (Venezuela) neve említhető meg.

Az új, a korábbinál toleránsabb kormánypolitika nagyobb nyitottsággal viszonyult a magyar emigráció közösségeihez is. A közeledés jele volt, hogy a Magyarok Világszövetsége spanyol nyelvű folyóiratot adott ki *Hungria* néven, amely gazdag képanyaggal együtt híreket, információkat közölt az országról – a magyarul már nem tudó második és harmadik generációt is megcélözva. A követéségek és konzulátusok magyar filmekkel, hangversenyekkel, kiállításokkal, könyvajándékokkal próbálták a magyar kolóniához való közeledést elősegíteni, természetesen a szocialista kormányok propagandacéljainak megfelelően.

A nemzeti ünnepekre a nagykövetségek meghívták a kinti magyarokat is, és igyekeztek az emigrációs múlt ismert, a befogadó ország történetében is nagy szerepet játszó magyaroknak emléket állítani (pl. Czetz Jánosnak Argentínában).

Az emigráns magyar szervezetek többsége azonban ellenségesen és elutasítóan fogadta a hivatalos magyar közeledést – heves antikommunista beállítódásuk nem ismerte a kompromisszumokat.

A nyitottabb politikai magatartás a diplomáciai kapcsolatok terén is tetten érhető. Ennek eredményeképpen az 1980-as évtized végére minden latin-amerikai országgal rendeződtek a diplomáciai kapcsolatok. Magyar nagykövetség nyílt Havanna, La Paz, Rio de Janeiro és Buenos Aires mellett Mexikóvárosban, Caracasban, Bogotában, Limában, Santiago de Chilében, Montevideóban és Managuában.

A dinamikus diplomáciai nyitás azonban a gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok terén csak kevés eredményt hozott, a magas

szintű látogatásoknak is csekély volt a hozadéka. Ennek okát nem csupán a legtöbb latin-amerikai országban ismét hatalomra jutott jobboldali diktatúrákban kell keresni, amelyek korlátozták kapcsolataikat a szocialista országokkal. Az okok főként magában a magyar gazdaságban rejtettek, amely nem tudott megfelelő termékekkel megjeleníteni a latin-amerikai piacokon. A szocialista világ nyolcvanas években már erősen érzékelhető válságának a körülményei közepette a Latin-Amerikába irányuló export radikálisan csökkent, és nem tudta kellően kiegyenlíteni az onnan érkező importot. A külkereskedelem adatai jól jelzik e tendenciát. Az 1955-ben még 5%-ot jelentő export 1%-ra esett 1980-ra, 1990-ben pedig már csak a 0,5%-ot érte el.

A szocialista gazdaság válsága megakadályozta, hogy a diplomáciai nyitás a gazdasági-kereskedelmi kapcsolatok javulásában is tükröződjön. Ennek következtében az 1980-as évek második felére Latin-Amerika elvesztette jelentőségét a magyar kormány külpolitikája számára. Magyarországon ennek az évtizednek a végén már a demokratikus átalakulás kérdései kerültek a figyelem középpontjába.

Felhasznált irodalom

A magyar forradalom és a hispán világ. 1956. Szerk.: ANDERLE Ádám. Szeged, 2007.

ANDERLE Ádám: „Fuentes húngaras de la emigración húngara en América Latina.” *Ibero-americana Pragensia*, supplementum 10. Praha, 2003. No. 10, 49–55.

ANDERLE Ádám: „La historiografía de los países ex-socialistas sobre América Latina.” *Anuario de Historia de la Iglesia*, T. XV, Universidad Católica de Navarra, Navarra, 2006. 269–275.

DÖMÉNY János: *Magyar diplomata Latin-Amerikában.* Szeged, 2009. *Europa Central y América Latina.* Szerk.: ANDERLE Ádám. Szeged, 1993.

KURUCZ, Ladislao: *Los húngaros en Argentina.* Buenos Aires, 1999.

Latinoamericanistas en Hungría, 1992 (adattár). Összeáll.: CSIKÓS Zsuzsanna és Gabriela SÁNCHEZ. Szerk.: ANDERLE Ádám. Szeged, 1992.

- Magyarország és a hispán világ.* Kutatási Közlemények, II. Szerk.: ANDERLE Ádám Szeged, 2000.
- ÓNODY Olivér: *Relacoes comerciais do Brasil com o bloco soviético.*
– *Revista Brasileira de Política Internacional*, 1960. No. 11, 38–75.
- PONGRÁCZ Attila: *A São Paulo-i magyarság, 1945–1990.* Szeged, 2009.
- SZENTE-VARGA Mónika: *A gólya és a kolibri. Magyarország és Mexikó kapcsolatai a XIX. századtól napjainkig.* Budapest, 2012.
- SZILÁGYI Ágnes Judit: *Metszéspontok. Tanulmányok a portugál és a brazil történelemről.* Szeged, 2009.
- Tanulmányok a magyar emigráció történetéből.* Kutatási Közlemények, I. Szerk.: ANDERLE Ádám. Szeged, 1999.
- TORBÁGYI Péter: *Magyarok Latin-Amerikában.* Budapest, 2004.